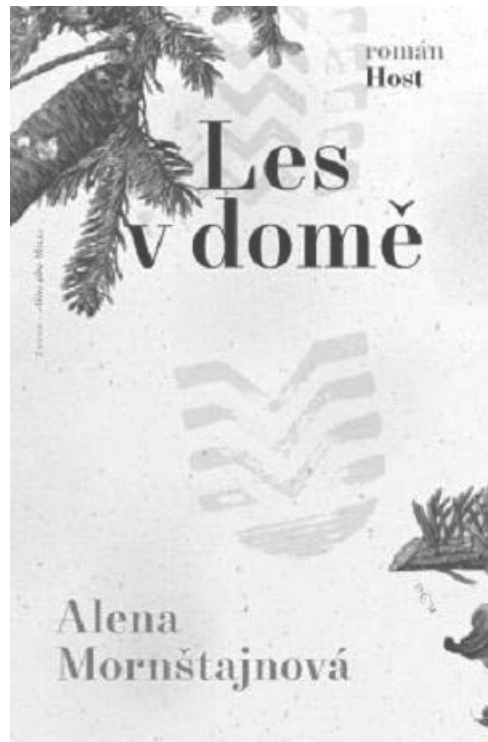

MORNŠTAJNOVÁ V DOMĚ, JE TO NĚCO PRO MĚ?

Alena Mornštajnová: Les v domě
Host, Brno 2023, 302 s.

Alena Šidáková Fialová

Jak napsat recenzi na román Aleny Mornštajnové (1963) *Les v domě* v polovině května 2023? Psát o měsíc dříve, šlo by třeba o problém, jak charakterizovat dějovou linii, aniž by se vyzradilo tajemství, které se začne roz-

píjet až ve druhé třetině knihy. Moment překvapení a postupné odhalování ústřední zápletky totiž tvoří jeden z nejvýraznějších zážitků z četby, umocňuje a dává smysl tomu, co se zprvu zdá být někdy až jednotvárným popisem jedné toxické rodiny.

Jenže poté, co Eva Klíčová 22. dubna publikovala článek, v němž tvrdí, že Mornštajnová převzala námět románu z vyprávění výtvarnice Toy Box, publikovaného v roce 2019 na stránkách *A2larmu*, se rozjela mediální smršť, po níž už každý ví, že tématem románu je zneužívání malé holčičky vlastním dědou, že bydlí v dvojdomku, matka se o ni nestará a velkou roli ve vyprávění hraje les. Stejně jako to, že Mornštajnová nařčení odmítá a cítí se být neoprávněně obviněná, Toy Box se cítí být zneužitá a vadí jí opětovné otevření jejího příběhu a traumatu bez jejího souhlasu.

Nakladatelství i spisovatelka tvrdí, že s Toy Box příběh nemá nic společného a že jde o fikční námět inspirovaný odbornou literaturou a náhodně vyslechnutým příběhem, podle Toy Box je ovšem taková náhoda nepravděpodobná. Obě strany se cítí být využité, poškozené a navzájem se obviňují z necitlivého a neférového jednání, radikalizují se i jejich fanoušci na sociálních sítích.

Druhý život knihy tedy známe podrobně, méně diskutujících pak samotnou knihu opravdu četlo. Jaká tedy je „nová Mornštajnová“? Pomineme-li tentokrát absenci velkých dějin, *Les v domě* replikuje to, co už známe: přístupné, čtivé, rychle jedoucí vyprávění. Situace vystižené pár tahy v nekomplikovaných souvětích, množství dialogů, po nichž následuje polopatické dovysvětlení situace vypravěčem, jednoduché metafora a motivy naaranžované tak, aby každý pocho-

pil jejich smysl a aby všechny přesně zapadly do předem daného plánu, v němž nic nepřebývá a vše má své místo a účel.

Románová vypravěčka tu na třech stovkách stran popisuje více než neradostné dětství v nepřátelském vesnickém domě. Zpočátku tu žije i s otcem, později už jen s matkou a zejména s prarodiči. Babička je frustrovaná, neustále vyčítající a zlá osoba, děda je většinu času zavřený v dílně či je v lese a jen občas pouští hrůzu svým řevem, matka je citově chladná, nešťastná a věčně opilá – a nakonec z domu, kde zažívá pouze výčitky a výsměch, definitivně odchází. Pro vypravěčku, která tu nemá ani jméno, rodina ji pohrdavě označuje pouze jako „cácoru“, je dům pastí: ačkoli tu je nešťastná, přece jen se ještě o něco více bojí hrozby dětského domova či toho, že ji pohltí děsivý les (a vůbec hrozivý život „tam venku“). Tím ji dospělí straší ve snaze umlčet ji a izolovat od světa.

Opakujícím se motivem tu je lež: vypravěčka je neustále nazývána lhářkou (až později čtenář pochopí, k čemu se tyto narážky opravdu vztahovaly), jakákoli interakce s okolím je předem kvalifikována jako lež, všechny změny k horšímu (odchod otce a posléze matky) jsou jí prezentovány jako důsledek jejích lží. Naději na „normální“ rodinu vyvolá starší chlapec, který tvrdí, že je jejím bratrem... jenže je to právě on, na koho zmatená a vystrašená dívka ukáže, když se z ní po provalení „tajemství“ policie a sociálka při výslechu snaží dostat, kdo ji zneužívá.

Další část knihy se odehrává v dospělosti, kdy „cácora“ sice nedokáže navazovat vztahy a nezárí štěstím, ale jinak žije víceméně poklidný, byť osamělý život. A to až do doby, kdy zjistí, že její nevlastní sestřička bude nej-

spíše svěřena do péče právě oněch toxických prarodičů, kteří zničili život jí i její matce (taktéž v dětství zneužívané) – a odhodlá se k činu, jenž zničí onen řetěz zla.

Kvůli potřebě vše řádně dovysvětlit také autorka zvolila pohled již dospělé vypravěčky, která se sice stále dokáže vcítit do prožívání malého dítěte, ale uplynulé situace hodnotí s nadhledem toho, kdo ví, jak a proč se věci staly: „Byla jsem pro ni nejsnazší cíl. Udělala si ze mě hromosvod svých frustrací, a proto – i když jsem časem pochopila zdroj jejího smutku a rozhořčení – jí ani dnes nedokážu odpustit.“ (s. 218) To svádí k psychologizování, které je uvěřitelnější v pasážích věnovaných ranému dětství, méně pak v partech dospělě vypravěčky, jež se krom zavržení své rodiny nezdá být příliš poznamenaná traumaty z dětství.

Cílem Mornštajnové nejspíše bylo, podobně jako třeba v *Listopádu*, nejen přinést nekomplikovanou a široce srozumitelnou literární výpověď, ale také ji využít pro širší společenský dopad: napojit se na aktuální trendy, upozornit, varovat. Ať už příběh Toy Box Alena Mornštajnová někde vyslechla, přečetla, či ho vůbec neznala, její kniha v sobě vědomě nenese gesto ublížit, ale spíše otevřením diskuse o tématu obětem pomoci (podobně jako se to povedlo třeba Kateřině Tučkové a jejímu románu *Vyhnaní Gerty Schnirch*, kdy vyprávění o zverstvém odsunu napomohlo aktivním vedoucím ke smíření a diskusi o dávných traumatech). A je nešťastné pro všechny zúčastněné, že rozruch okolo knihy nakonec vyvolal pravý opak: nedorozumění, negativní emoce a obvinění ze sekundárního zneužití bolesti obětí. Volit témata z dějin 20. století je evidentně bezpečnější. ■